

18 Nisan Genel Seçimleri Üzerine Dokuz Senaryo

Cemal ALTAN (*)

Seçim sistemleri, üzerinde en çok tartışılan Siyaset Bilimi konularından biridir. Her ülke kendi siyasal ve toplumsal yapısına en uygun seçim sistemini uygulamaya çalışır. Bu nedenle de dünya genelinde birbirinin aynı seçim yöntemini uygulayan ülkelere rastlamak mümkün değildir. Aynı seçim sistemini uygulayan ülkeler bile seçim yöntemleri bakımından farklılıklar gösterirler.

Bunun yanında seçim sistemleri ve bunların alt uygulamaları olan seçim yöntemleri, siyasal bilinç düzeyiyle de yakından ilgilidir. Siyasal bilinç düzeyi yüksek olan ülkelerde ya çok düşük barajlı yöntemler ya da daha ileri gidilerek barajsız yöntemler tercih edilirken, siyasal bilinç düzeyi düşük olan ülkelerde, daha yüksek barajlı veya daha da ileri gidilerek çifte barajlı uygulamalara rastlanmaktadır.

Bu açıdan bakılınca Türkiye için de Cumhuriyet'ten günümüze iki tür seçim sisteminden bahsetmek mümkündür. 1961 yılına kadarki genel seçimlerde çoğunluk sistemi ve buna bağlı olarak bu sistemin değişik yöntemleri uygulanmışken; 1961'den sonra yapılan genel seçimlerde nisbi temsil sistemi ve bu sisteminin değişik yöntemleri uygulanmıştır.

(*) Dr. Mersin Üniversitesi İkt.ve İd. Bil.Fak. Kamu Yönetimi Bölümü, Araştırma Görevlisi.

Nisbi temsil sistemi uygulamalarının başladığı 1961'den sonra yapılan seçimlerden 1961 genel seçimleri hariç, 1980 yılına kadar yapılmış olan genel seçimlerde (1965, 1969, 1973 ve 1977 genel seçimlerinde) barajsız yöntem uygulanmışken, 1980' den sonra yapılan seçimlerde barajlı yöntem uygulanmaya başlamıştır. Bu seçimlerden 1983, 1987 ve 1991 genel seçimlerinde çifte barajlı yöntem uygulanmışken; Anayasa mahkemesinin bir itiraz üzerine bölge barajını iptal etmesiyle 1995 genel seçimlerinde tek barajlı yöntem uygulanmıştır (1). Bölge barajının yüksek bulunup iptal edilmesiyle, meclisin seçime çok az bir zaman kala tekrar bir yasa çıkarıp bölge barajını düşürüp düşük bölge barajlı bir yöntem çıkarması mümkün olmadığından, 1999 genel seçimleri sadece ülke genelinde %10 olarak belirlenen tek bir barajla değerlendirilmiştir.

Türkiye'de her seçim öncesinde yapılan seçim yöntemi tartışmaları, 1999 genel seçimleri öncesinde de yapılmıştır. Bu çalışmamızda da üzerinde tartışma yapılan seçim yöntemleri 1999 genel seçimlerine uygulanarak bu tartışmaların hangi amaçlarla ortaya atıldığı ve çıkan sonuçların iktidarın yapısını ne türde değiştireceği ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu amaçla da 9 tane senaryo geliştirilmiş ve bu senaryolar 1999 genel seçimlerine uygulanmıştır. Ayrıca çalışmamızda, ulaşabildiğimiz verilerde il oylarının toplam olarak verilmesi nedeniyle İstanbul, Ankara ve İzmir illeri tek seçim çevresi olarak alınmıştır.

Senaryo 1: Milli Bakiye Yöntemiyle Değerlendirme (2)

Milli bakiye yöntemi'nde önce seçim çevresi düzeyinde kullanılan geçerli oylar çıkarılacak milletvekili sayısına bölünerek, çevre seçim sayısı bulu-

-
- (1) 27.10.1995 tarihinde çıkarılan 4215 sayılı getirilen bölge barajına ilişkin düzenleme, Anayasa Mahkemesi tarafından 18.11.1995 tarih ve 1995-54 esas, 1995-59 sayılı kararlarla iptal edilmiştir.
  - (2) Bu yöntem, 1965 genel seçimlerinde uygulanmış ve seçim sonucu şöyle olmuştur: AP, ülke genelinde aldığı %52.9 oy oranıyla 240 milletvekili çıkararak, mecliste %53.3 oranında; CHP, %28.7 oy oranıyla 134 milletvekili çıkararak mecliste %29.7 oranında; MP, %6.3 oy oranıyla 31 milletvekili çıkararak mecliste %6.8 oranında; YTP, %3.7 oy oranıyla 19 milletvekili çıkararak mecliste %4.2 oranında; TİP, %3.0 oy oranıyla 15 milletvekili çıkararak mecliste %3.3 oranında; CKMP, %2.2 oy oranıyla 11 milletvekili çıkararak mecliste %2.4 oranında temsil edilmiştir.

nur. Partilerin aldıkları oylarda bu sayı kaç defa varsa o partiye o sayıda milletvekili verilir. Bütün seçim çevrelerinde bu tür bir uygulama yapıldıktan sonra, bu defa partilerin seçim bölgelerinde aldıkları artık oylar ülke genelinde toplanır. Toplanan bu oylar açık kalan milletvekili sayısına bölünerek, ülke seçim sayısı bulunur. Partilerin toplam artık oylarında bu sayı kaç defa varsa, partilere o kadar milletvekilliği daha verilir. Eğer bu durumda da ülke düzeyinde belirlenen sayıya hâlâ ulaşılammışsa, bu defa açık kalan milletvekillikler en yüksek artığa sahip partilere bölüştürülür (Armaoğlu, 1953, 98-99).

Bu çalışmamızda da önce seçim çevresi düzeyinde bir seçim sayısı bulunmuş, daha sonra partilerin aldıkları oylarda bu sayı kaç defa varsa partilere o kadar milletvekili verilmiştir. Partilerin seçim çevresi düzeyinde artan oyları ülke düzeyinde toplanarak, toplam artık oylar açık kalan milletvekili sayısına bölünmüş ve partilerin toplam artık oylarında bu sayı kaç defa varsa o partiye o kadar milletvekili verilmiş, eğer yine de ülke genelinde belirlenen 550 milletvekili sayısına ulaşılammışsa bu defa açık kalan milletvekillikleri en çok artık oya sahip olan partiler arasında paylaştırılmıştır.

Böylece seçim bölgeleri düzeyinde oyları milletvekili çıkarmaya yetmeyen küçük partilerin de oyları ülke düzeyinde değerlendirmeye alınmıştır. Bu durumda büyük partiler gibi küçük partilerin de hakettikleri oranda temsilri sağlanmıştır.

Çizelge 1'den de anlaşılabilceği gibi milli bakiye yöntemi,ülke genelinde alınan oyların meclise yansıması açısından çok adil sonuçlar vermektedir. 1999 genel seçimleri bu yöntemle göre değerlendirildiğinde 16 parti meclise temsilci sokma başarısı gösterebiliyor. Bu durum temsilde adalet ilkesine çok uygun,ama hükümet istikrarını zedeleme açısından da sakınca göstermektedir.

1999 genel seçimleri milli bakiye yöntemine göre değerlendirilmiş olsaydı; yine hiç bir parti tek başına iktidar olamayacak, hatta belki üçten fazla partinin bir araya gelerek bir koalisyon hükümeti kurması gerekecekti. Bugünlerde kurulmuş olan 57. Cumhuriyet hükümetini oluşturan koalisyon partilerinin şu anda var olan milletvekili sayıları toplamı daha da düşecekti. Şu anda 352 iken bu üç partinin milletvekili sayısı, milli bakiye yöntemiyle yapı-

Çizelge: 1
1999 Genel Seçimlerinin Milli Bakiye Yöntemiyle Değerlendirilmesi

Parti Adı	Seçim Sonucu			Milli Bakiye Yöntemiyle Değerlendirme	
	Oy Oranı (%)	Mil.Sayısı	oranı (%)	Milletvekili Sayısı	Oranı (%)
DSP	22.19	136	24.73	112	20.36
MHP	18.01	130	23.64	99	18.00
FP	15.34	110	20.00	85	15.45
ANAP	13.23	86	15.63	74	13.45
DYP	12.00	85	15.45	69	12.54
CHP	8.75	-	-	48	8.72
HADEP	4.75	-	-	31	5.64
BBP	1.47	-	-	9	1.64
ÖDP	0.79	-	-	5	0.91
DTP	0.58	-	-	4	0.73
LDP	0.41	-	-	3	0.55
DP	0.29	-	-	2	0.36
MP	0.26	-	-	2	0.36
BP	0.25	-	-	2	0.36
İP	0.19	-	-	1	0.18
EMEP	0.18	-	-	1	0.18
BAĞ.	0.86	3	0.54	3	0.54
TOPLAM	99.55	550	100	550	99.98

Kaynak: Çeşitli Gazetelerden Alınan Verilerle Oluşturulmuştur.

lacak bir değerlendirmede 285'e düşecek, bu da hükümetin gücünü büyük oranda azaltacak, koalisyon hükümetinin en az 4 partiden oluşması gereğini doğuracaktı.

Böyle bir durum, yine hükümet kurmada güçlükler yol açacaktı. Örneğin DSP+MHP+ANAP dışında dördüncü bir partinin daha koalisyona girmesi veya DSP ve ANAP'ın dışarıda kaldığı, MHP+FP+DYP üçlüsünün kuracağı bir "MC Hükümeti" formülleri gündeme gelebilecekti. Bu da uzun pazarlıklara yol açacak, hükümetin kurulması gecikecek, ülkede varolan ekonomik, toplumsal ve siyasal sorunlar giderek artacaktı.

Bu hükümet formüllerinden gerçekleşme olasılığı en yüksek olanı DSP+MHP+ANAP+DYP koalisyon hükümeti olacaktır. Gerçi her ne kadar ANAP, DYP'nin içinde yer alacağı bir koalisyona soğuk bakıyorsa da "MC Hükümeti"nin kurulmaması için böyle bir formül içinde yer almak zorunda kalabilirdi. Böylece 4 partiden oluşacak koalisyon hükümeti 354 milletvekiline ve halkın %65'inin desteğine dayanan daha güçlü bir hükümet olabilecekti.

Senaryo 2: Barajsız d'Hondt Yöntemiyle Değerlendirme

Bu senaryoda hem ülke hem de bölge barajının olmadığı varsayılmış, seçim sonuçları d'Hondt yöntemiyle değerlendirilmiştir.

Çizelge: 2
1999 Genel Seçimlerinin Barajsız d'Hondt Yöntemiyle Değerlendirilmesi

Parti Adı		DSP	MHP	FP	ANAP	DYP	CHP	HADEP	BAĞ	Top
Seçim	Oy oranı (%)	22.19	18.01	15.34	13.23	12.00	8.75	4.75	0.86	95.13
	Mill.Sayısı	136	130	110	86	85	-	-	3	550
Sonucu	Mill. Oranı (%)	24.73	23.64	20.00	15.63	15.45	-	-	0.55	100
	Mill.Sayısı	123	119	89	75	75	33	33	3	550
Barajsız d'Hondt Yöntemi	M. Oranı (%)	22.4	2.6	16.2	13.6	13.6	6.0	6.0	0.55	99.9

Kaynak: Çeşitli Gazetelerden Toplanan Verilerle Oluşturulmuştur.

1999 genel seçimleri barajsız d'Hondt yöntemiyle değerlendirildiğinde 7 parti Meclise girebilecektir. Bu partilerden DSP,123 milletvekiliyle yine Mecliste en çok temsilci bulunduran parti olacak, ancak; bugünkünden daha az sayıda Mecliste temsil edileceğinden,koalisyon pazarlıklarında daha az etkin olacaktır. MHP de yine milletvekili sayısı bakımından ikinci parti olacaktır. FP,110 milletvekili yerine 21 milletvekili kaybıyla 89 milletvekili çıkaracaktır. FP, bu sayıyla en çok milletvekili kaybına uğrayan parti durumunda olacaktır. FP'nin bu kadar çok milletvekili kaybına uğrayacak olmasının temel nedeni, baraj sorunu olmadığı için HADEP'in Meclise girmesiyle,baraj uy-

gulaması nedeniyle kaybettiği milletvekillerine tekrar yeniden sahip çıkabilecek olmasıdır. Barajsız d'Hondt yöntemiyle yapılacak değerlendirmede ANAP, 11 milletvekili kaybıyla 75 milletvekili, DYP de 10 milletvekili kaybıyla 75 milletvekiliyle Mecliste temsil edilecekti. Baraj uygulaması nedeniyle meclise milletvekili sokamayan partilerden CHP, barajsız d'Hondt yöntemiyle 33, yine HADEP de 33 milletvekiliyle Mecliste temsil edilecekti. 3 aday da bağımsız olarak meclise girebilecekti.

Bu sonuçlardan sonra şu anda koalisyon hükümeti kuran üç partinin toplam milletvekili sayısı 317 olacaktır. Bu sayı da yine aynı şekildeki bir koalisyon hükümetinin kurulması için yeterli bir sayı olacaktır.

Senaryo 3: %5 Ülke Barajı Uygulamasıyla Değerlendirme

Bu senaryo'da %10 olan ülke barajı %5'e düşürülerek bu oranı aşan partilerin mecliste temsil edileceği varsayılmıştır. Yani ülke genelinde %5'in üzerinde oy alan partilerin oyları d'Hondt yöntemiyle değerlendirilmiştir.

Çizelge: 3
1999 Genel Seçimlerinin % 5 Ülke Barajıyla Değerlendirilmesi

Parti Adı		DSP	MHP	FP	ANAP	DYP	CHP	BAĞ	Top
Seçim Sonucu	Oy oranı (%)	22.19	18.01	15.34	13.23	12.00	8.75	0.86	90.38
	Mill.Sayısı	136	130	110	86	85	-	3	550
	Mill. Oranı (%)	24.73	23.64	20.00	15.63	15.45	-	0.54	100
% 5 Ülke Barajı	Mill.Sayısı	128	123	100	83	80	33	3	550
	M. Oranı (%)	23.3	22.4	18.2	15.1	14.5	6.0	0.54	99.9

Kaynak: Çeşitli Gazetelerden Alınan Verilerle Oluşturulmuştur.

Çizelge 3'ten de izlenebileceği gibi ülke barajı %5'e düşürüldüğünde, CHP ile beraber 6 parti Mecliste temsil hakkı kazanmış olacaktır. Böyle bir değerlendirmede 33 milletvekili çıkaran CHP, bu milletvekilliklerinden 8'ini DSP'den, 7'sini MHP'den 10'unu FP'den, 3'ünü ANAP'tan ve 5'ini de DYP'den geri almış olacaktır. Böylece DSP'nin milletvekili sayısı 128'e düşecek, MHP'nin 123'e, FP'nin 100'e, ANAP'ın 83'e, DYP' nin de 80'e inecekti.

DSP-MHP-ANAP koalisyonunun milletvekili sayısı, 352'den 334'e düşecekti. Ancak yine bu sayı da güçlü bir hükümet için yeterli olabilecekti.

Senaryo 4: Ülke Barajı Uygulanmadan, Sadece %20 Bölge Barajı Uygulanarak Yapılan Değerlendirme

Bu defa ülke barajının olmadığı, bölge barajının da bütün seçim çevreleri için %20 olarak düzenlendiği bir senaryo oluşturularak 1999 genel seçimleri değerlendirilmiştir. Önceki senaryolarda olduğu gibi bu senaryoda da İstanbul, Ankara ve İzmir tek seçim çevresi olarak düşünülmüştür.

Çizelge: 4
1999 Genel Seçimlerinin % 20 Bölge Barajı Uygulamasıyla Değerlendirilmesi

Parti Adı		DSP	MHP	FP	ANAP	DYP	CHP	HADEP	BAĞ	Top
Seçim Sonucu	Oy oranı (%)	22.19	18.01	15.34	13.23	12.00	8.75	4.75	0.86	95.13
	Mill.Sayısı	136	130	110	86	85	-	-	3	550
	Mill. Oranı (%)	24.73	23.64	20.00	15.63	15.45	-	-	0.55	100
% 20 Bölge Barajı	Mill.Sayısı	228	167	71	17	15	1	49	2	550
	M. Oranı (%)	41.5	30.4	12.9	3.1	2.7	0.2	8.9	0.4	100

Kaynak: Çeşitli Gazetelerden Toplanan Verilerle Oluşturulmuştur.

Ülke barajının olmadığı ve bölge barajının da yüksek sayılabilecek bir sayıda %20 düzeyinde tutularak 1999 genel seçimleri değerlendirilmiş olsaydı, büyük partilerden DSP,92 milletvekili; MHP, 37 milletvekili daha fazla kazanacaklardı. FP, ANAP ve DYP ise milletvekili kaybına uğrayacaklardı. Bu defa 7 parti Mecliste temsil hakkı kazanacaktı. Ülke barajlı yöntemle Mecliste temsil edilemeyen iki partiden CHP, bu yöntemle yapılacak bir değerlendirmede, 1 milletvekiliyle, HADEP ise 49 milletvekiliyle Mecliste temsil edilme hakkı kazanacaktı.

Senaryo 5: %10 Ülke ve Çıkarılacak Milletvekili Sayısına Göre Değişebilen Bölge Barajı Uygulamasıyla Yapılan Değerlendirme (3)

Bu senaryo'da ülke barajı %10, bölge barajı da bölge düzeyinde kullanılan geçerli oyların çıkarılacak milletvekili sayısına bölünmesiyle elde edilen rakam olarak alınmıştır.

Çizelge: 5
1999 Genel Seçimlerinin % 10 Ülke ve Çıkarılan Milletvekili Sayısına Göre Değişebilen Bölge Barajı Uygulamasıyla Değerlendirilmesi

Parti Adı		DSP	MHP	FP	ANAP	DYP	BAĞ	Top
Seçim Sonucu	Oy oranı (%)	22.19	18.01	15.34	13.23	12.00	0.86	95.13
	Mill.Sayısı	136	130	110	86	85	3	550
	Mill. Oranı (%)	24.73	23.64	20.00	15.63	15.45	0.55	100
% 10 Ülke Değişen Bölge Barajı	Mill.Sayısı	151	145	112	65	74	3	550
	M. Oranı (%)	27.5	26.4	20.4	11.8	13.5	0.5	100

Kaynak: Çeşitli Gazetelerden Toplanan Verilerle Oluşturulmuştur.

Yine bu senaryo'da özellikle çıkarılacak milletvekili sayısı 4'e kadar olan bölgelerde, bazen hiç bir partinin belirlenen bölge barajını aşmadığı görülmüş, bu gibi durumlarda, bölge barajı gözardı edilerek, ülke barajını aşan bütün partiler değerlendirmeye alınmıştır.

1999 genel seçimleri %10 ülke ve çıkarılacak milletvekili sayısına göre değişebilen bölge barajı uygulamasıyla değerlendirilmiş olsaydı; DSP, sadece %10 ülke barajıyla yapılan değerlendirmeye göre 15 milletvekili daha faz-

- (3) 2839 Sayılı "Milletvekili Seçimi Kanunu"nda 23.05.1987 tarihinde yapılan değişiklikle bölge barajının şu şekilde olması kararlaştırılmıştır: Bir seçim çevresinde kullanılan geçerli oyların toplamının, o çevreden çıkarılacak milletvekili sayısına bölünmesiyle elde edilen sayı, bölge barajı olarak kullanılacaktır. Bu yöntem 1987 genel seçimlerinde uygulanmıştır.

la kazanacaktı. Aynı şekilde MHP de 15, FP ise 2 milletvekili daha fazla kazanacaktı. Buna karşılık ANAP 21, DYP ise 11 milletvekili kaybına uğrayacaktı.

Böylece DSP-MHP-ANAP koalisyon hükümetinin milletvekili sayısı da 361 olacaktı. Bu da varolandan 9 milletvekili fazla demek olacaktı.

**Senaryo 6: %10 Ülke, Milletvekili Sayısı 4'e Kadar Olan Yerlerde
% 25,4'ten Fazla Olan Yerlerde % 20 Bölge Barajı
Uygulamasıyla Yapılan Değerlendirme (4)**

Ülke genelinde %10 ülke barajını ve çıkarılacak milletvekili sayısı 4'e kadar olan yerlerde geçerli oyların %25'ini, 4'ten fazla milletvekili çıkarılan yerlerde geçerli oyların %20'sini alan partilerin oylarının değerlendirildiği bu yöntemde İstanbul, Ankara ve İzmir tek seçim çevresine indirgenmiştir.

Bu yöntemde de bölge düzeyinde yapılan değerlendirmede, bazen çıkarılacak milletvekili sayısı 4'e kadar olan yerlerde hiç bir partinin %25 olan bölge barajını aşamadığı görülmüştür. Bu durumda bölge barajı gözardı edilerek, ülke barajını aşan partilerin tümü değerlendirmeye alınmıştır.

Çizelge: 6
1999 Genel Seçimlerinin % 10 Ülke ve 4 Milletvekili Çıkarılacak Yerlerde % 25, 4'ten Fazla Milletvekili Çıkarılan Yerlerde % 20 Bölge Barajı Uygulamasıyla Değerlendirilmesi

Parti Adı		DSP	MHP	FP	ANAP	DYP	BAĞ	Top
Seçim Sonucu	Oy oranı (%)	22.19	18.01	15.34	13.23	12.00	0.86	95.13
	Mill.Sayısı	136	130	110	86	85	3	550
	Mill. Oranı (%)	24.73	23.64	20.00	15.63	15.45	0.55	100
% 10 Ülke Değişen Bölge Barajı	Mill.Sayısı	232	170	83	32	31	2	550
	M. Oranı (%)	42.2	30.1	15.1	5.8	5.6	0.4	100

Kaynak: Çeşitli Gazetelerden Toplanan Verilerle Oluşturulmuştur.

- (4) 24.08.1991 tarih ve 3757 sayılı kanun uyarınca 20 Ekim 1991 günü yapılan genel seçimlerde çıkarılacak milletvekili sayısı 3'e kontenjan adayı gösterilen yerlerde 4'e kadar olan yerlerde bölge barajı %25,bundan fazla milletvekili çıkarılacak yerlerde %20 olarak uygulanmıştır.

1999 genel seçimleri sözkonusu yöntemle değerlendirilmiş olsaydı;ülkede en çok oyu alan iki partiden DSP, 232 milletvekili, MHP de 170 milletvekili elde ederek, büyük oranda bir "aşkın temsil"e sahip olacaktı. Bu yöntemin bir veya en çok iki partiye avantaj sağlayan bir yöntem olduğu görülmektedir. DSP ve MHP dışındaki partiler ise böyle bir yöntemde büyük kayba uğrayacaklardı.

1999 genel seçimlerinde böyle bir yöntem uygulanmış olsaydı;ülke ve bölge barajlarının yüksekliği nedeniyle ancak 5 parti ülke barajını aşabilecek,yine bunun yanında çoğu bölgede FP-ANAP-DYP gibi orta büyüklükteki partiler büyük oranda temsil kaybına uğrayacaklardı.

Bu çifte barajlı değerlendirmeye göre; DSP, 25 ilde bölge barajını aşarak,avantajlı duruma gelecekti. Bu tür bir değerlendirmeden kazançlı çıkacak bir diğer parti olan MHP de 31 ilde bölge barajını aşarak büyük avantaj kazanacaktı. Diğer partilerden FP, 14 ilde ANAP 4 ilde ve DYP de ancak 2 ilde bölge barajını aşabilecekti.

Yine böyle bir değerlendirmede; DSP,15 ilde,MHP de 17 ilde tek başına bölge barajını aşıp, o bölgelerdeki tüm milletvekillerine sahip olacaktı.Yani "tulum" çıkaracaklardı. Bunların yanında FP 7; ANAP da 1 ilde tek başına bölge barajını aşabilecekti. DYP ise hiç bir bölgede tek başına bölge barajını aşamayacaktı.

Bölge barajının yüksek olduğu böyle bir yöntem 1999 genel seçimlerine uygulanmış olsaydı; 7 ilde MHP-MSP birlikte, 5 ilde MHP-FP birlikte, 2 il-

Çizelge: 7
1999 Genel Seçimlerinde Çifte Barajlı yönteme Göre Partilerin Bölge Barajını Aşabilecekleri İllerin Sayısı

Parti Adı	DSP	MHP	FP	ANAP	DYP
Bölge Barajını Aşabileceği İl Sayısı	25	31	14	4	2
Tek Başına Bölge Barajını Aşabileceği İl Sayısı	15	17	7	1	-
Bir Başka Partiyle Birlikte Bölge Barajını Aşabileceği İl Sayısı	10	14	7	3	2

Kaynak: Çeşitli Gazetelerden Toplanan Verilerle Oluşturulmuştur.

de DSP-ANAP birlikte, MHP-ANAP, DSP-FP, FP-DYP, MHP-DYP ise 1'er ilde birlikte bölge barajını aşabilecekti.

Senaryo 7: %10 Ülke barajlı, "1.5'la Başlayan Aritmetik Dizi İle Bölme Yöntemi"yle Yapılan Değerlendirme

Bu yöntemde, d'Hondt yönteminden farklı olarak, partilerin aldıkları geçerli oylar seçim bölgeleri düzeyinde bölme işlemine 1'den değil, 1.5'tan başlayarak yapılmakta ve bölenlerin aralığı daraltılarak, yarımşar aralıklarla devam edilmektedir. Bu bölme işlemi, o bölgede çıkarılacak milletvekili sayısına ulaşıncaya kadar devam etmektedir. Yani partilerin aldıkları geçerli oylar 1.5'tan başlayarak, sırasıyla 2.0, 2.5, 3, 3,5..... şeklinde devam eden sayılara bölünerek değerlendirme yapılır.

Bu yöntem, bölme işlemine 1.5'la başlandığı ve bölen aralıkları daraltıldığı için büyük partilere avantaj sağlamaktadır.

Prof.Dr. Hikmet Sami Türk'ün de belirttiği gibi;"Bu formül,1982 Anayasası hazırlanırken Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakültelelerinden ilgili öğretim üyelerinin oluşturduğu bir Anayasa Komisyonu tarafından "Türkiye koşullarına en uygun formül" olarak nitelenmiştir" (Türk, 1995, 34). O günden beri de bu yöntem "Türk Yöntemi" olarak anılmaktadır.

Çizelge: 8
1999 Genel Seçimlerinin "1.5'la Başlayan Yarımşar Aralıklı Aritmetik Dizi İle Bölme Yöntemi"yle Değerlendirilmesi

Parti Adı		DSP	MHP	FP	ANAP	DYP	BAĞ	Top
Seçim Sonucu	Oy oranı (%)	22.19	18.01	15.34	13.23	12.00	0.86	95.13
	Mill.Sayısı	136	130	110	86	85	3	550
	Mill. Oranı (%)	24.73	23.64	20.00	15.63	15.45	0.55	100
1.5 la Başlayan Yarımşar Aralıklı Aritmetik Dizi İle Bölme Yöntemi	Mill.Sayısı	158	152	107	64	67	2	550
	M. Oranı (%)	28.7	27.6	19.5	11.6	12.2	0.4	100

Kaynak: Çeşitli Gazetelerden Toplanan Verilerle Oluşturulmuştur.

Çizelge 8'den de izlenebileceği gibi, 1999 genel seçimleri "1.5'la başlayan yarımşar aralıklı aritmetik dizi ile bölme" yöntemiyle değerlendirilmiş olsaydı; DSP 136 milletvekili yerine 158 milletvekili, MHP, 130 milletvekili yerine 152 milletvekili çıkarıp, bu yöntemden avantaj sağlayan partiler olacaktı. Ülke barajını aşan diğer partiler ise milletvekili kaybına uğrayacaklardı. FP, 110 yerine 107 milletvekili, ANAP, 86 yerine 64 milletvekili, DYP ise 85 yerine 67 milletvekiliyle mecliste temsil edilebilecekti. Şu anda kurulmuş olan DSP-MHP-ANAP koalisyon hükümetinin milletvekili sayılarının toplamı 374 olacaktı. Bu da şu andaki durumdan 22 milletvekili daha fazlasına sahip olacakları anlamına gelecekti. Bu tür bir yöntemden en fazla zararlı çıkacak parti 22 milletvekili kaybıyla ANAP olacaktı.

Senaryo 8: %10 Ülke Barajı ve Saint Lague Yöntemiyle Değerlendirme

Bu yöntem değişik şekilde uygulanabilir. Bu yöntemin uygulama şekillerinden biri; küsürlü bir sayıyla (örneğin; 1.4 ile) bölme işlemi başlar ve bölen aralıkları ikişer arttırılarak bölme işlemine, çıkarılacak milletvekili sayısına ulaşıncaya kadar devam edilir. Yani bölen sırasıyla 1.4, 3, 5, 7... şeklinde devam eder. Diğer bir uygulama şekli de 1'le başlayarak bölen ikişer arttırılarak yapılan değerlendirmedir. Bu tür bir uygulamada bölme işlemine 1.4 yerine 1 ile başlanır. Aynı şekilde bölenler ikişer arttırılarak, çıkarılacak milletvekili sayısına ulaşıncaya kadar bölme işlemine devam edilir. Bu yöntem 1951 yılından beri İskandinavya'da kullanılmaktadır (Cotteret-Emeri, 53).

Çizelge: 9
1999 Genel Seçimlerinin % 10 Ülke Barajı ve Sainte-Lagué Yöntemiyle Değerlendirilmesi

Parti Adı		DSP	MHP	FP	ANAP	DYP	BAĞ	Top
Seçim Sonucu	Oy oranı (%)	22.19	18.01	15.34	13.23	12.00	0.86	95.13
	Mill.Sayı	136	130	110	86	85	3	550
% 10 Ülke Brj. ve Sainte-Lagué Yöntemi	Mill. Oranı (%)	24.73	23.64	20.00	15.63	15.45	0.55	100
	Mill.Sayı	130	121	104	94	98	3	550
	M. Oranı (%)	23.6	22.0	18.9	17.1	17.8	0.5	100

Kaynak: Çeşitli Gazetelerden Toplanan Verilerle Oluşturulmuştur.

1999 genel seçimleri değerlendirilirken, ülke barajını aşan partilerin seçim bölgesi düzeyinde aldıkları geçerli oyları önce 1'e daha sonra bölen ikişer artırılarak 3'e, 5'e, 7'e..... çıkarılacak milletvekili sayısına ulaşıncaya kadar bölünmüş, milletvekili paylaşımı en yüksek sayıdan, düşük sayıya doğru gelinerek yapılmıştır.

1999 genel seçimleri Sainte-Lagué yöntemiyle değerlendirildiğinde; özellikle bu yöntemin ilk bölen sayısı 1 olduğundan daha çok, küçük partilerin yararına sonuçların çıkacağı görülmektedir. En çok oyu alan üç parti (DSP, MHP ve FP) böyle bir yöntemle yapılan değerlendirmede milletvekili kaybına uğrarken, daha az oy alan diğer iki parti, ANAP ve DYP, daha fazla milletvekiline sahip olacaklardır. DSP 6, MHP 9, FP 6 milletvekili daha az alırken; ANAP 8, DYP 13 milletvekili fazla alacaklardı. Bu durumda şu andaki koalisyon hükümetinin milletvekili toplamı 352 yerine 345 olacaktır.

Senaryo 9: Liste Usulü Basit Çoğunluk Yöntemiyle Değerlendirme (5)

Bu yöntemde, her il bir seçim bölgesi olacak şekilde düzenleme yapılmış ve seçimler tek turda sonuçlandırılmıştır. Bunun diğer bir anlamı da bir seçim bölgesinde en çok oyu alan partiye o bölgede çıkarılacak bütün milletvekilliklerinin verilmesidir. En çok oy alan parti o bölgedeki bütün milletvekillere sahip olmuştur. Buna aynı zamanda "Tulum çıkarma" da denilmektedir.

1999 genel seçimleri, liste usulü basit çoğunluk yöntemiyle değerlendirilmiş olsaydı; DSP 262 milletvekili çıkararak tek başına iktidar olmasına yetecek olan 276 milletvekili sayısına çok yaklaşırdı. Ancak bu sayı tek başına iktidar olmasına yetmeyecekti. Yine bir koalisyon hükümetine gerek duyulacaktı. Ancak bu defa DSP, hem kurulacak bir koalisyonda çok güçlü bir konumda bulunacak, hem de DSP'yi dışarıda bırakacak başka bir koalisyon ihtimalini de çok büyük oranda zayıflatacaktı. Bu sayede kurulacak olası bir koalisyon hükümetinin programını istediği gibi şekillendirebilecekti. Böyle bir değerlendirme, koalisyon seçeneklerini de arttıracaktı. Böyle bir tabloda DSP, tek bir partiyle, belki MHP ile belki de DYP ile ikili bir koalisyon ku-

---

(5) Bu yöntem 1950-1954 ve 1957 yıllarında Demokrat Parti'nin ülke genelinde aldığı oy oranının çok üstünde milletvekili çıkarmasına yol açmış bir yöntemdir.

Çizelge: 10
1999 Genel Seçimlerinin Liste Usulü Basit Çoğunluk Yöntemiyle
Değerlendirilmesi

Parti Adı		DSP	MHP	FP	ANAP	DYP	CHP	HADEP	BAĞ	Top
Seçim Sonucu	Oy oranı (%)	22.19	18.01	15.34	13.23	12.00	8.75	4.75	0.86	95.13
	Mill.Sayısı	136	130	110	86	85	-	-	3	550
	Mill. Oranı (%)	24.73	23.64	20.00	15.63	15.45	-	-	0.55	100
Liste Usulü Basit Çoğunluk Yöntemi	Mill.Sayısı	262	137	72	3	23	1	50	2	550
	M. Oranı (%)	47.6	24.9	13.1	0.5	4.2	0.2	9.1	0.4	100

Kaynak: Çeşitli Gazetelerden Toplanan Verilerle Oluşturulmuştur.

rabilecekti. Gerçi sayısal açıdan DSP, FP ile veya HADEP ile de bir koalisyon kurması mümkün olabilecekti. Ancak gerek parti programı, gerek DSP'nin seçmen tabanı ve gerekse de DSP'nin söylemleri bu tür bir koalisyonu mümkün olmaz hale getirmektedir.

Bu sonuçlardan elde edilebilecek ilginç bir bulgu da HADEP'in böyle bir yöntemden çok kazançlı çıkması olacaktır. HADEP böyle bir yöntemle yapılacak bir değerlendirmede 50 milletvekiliyle mecliste %9.1 oranında temsil edilme hakkı kazanacaktı. Parlamenter demokrasilerde bu, azımsanamayacak bir orandır.

Çizelge 10'dan göze çarpan ilginç bir sonuç da ANAP'ın ülke genelinde %13.2 oranında oy almasına rağmen ancak 3 milletvekilini, CHP ise ülke genelinde aldığı %8.75 oranındaki oyla ancak 1 milletvekilini meclise sokabilecek olmasıdır.

Sonuç

1999 genel seçimlerini 9 ayrı seçim yöntemiyle değerlendirdiğimiz bu çalışmadan çıkan en önemli sonuç; partilerin ülke genelinde aldıkları oy oranları çok düşük olduğu için bu seçimler hangi yöntemle değerlendirilirse değerlendirilsin yine de hiç bir parti tek başına iktidar olamayacaktır. Bazı yöntemlerde ikili, bazı yöntemlerde de üçlü bir koalisyonunun zorunluluğu orta-

ya çıkmaktadır. Bu da en azından önümüzdeki kısa zamanda bu durumun böyle devam edeceğini,yani koalisyon hükümetleriyle yönetileceğimizi bize göstermektedir. Öyleyse koalisyondan korkup kaçmak yerine, uzlaşmaya, hoşgörüyeye ve ülke çıkarlarını koruma amacına dayanan koalisyon hükümetlerinin oluşması, bu şekilde kurulacak hükümetlerin belirli bir kesimin yararı için değil de bütün toplumun yararı için çalışmasının sağlanması gerekir.

Türkiye'deki siyasal parçalanmışlık, aslında bir kayıp değil de bir zenginlik olarak düşünülüp, ülke barajının düşük tutularak daha çok partinin, bu sayede de daha farklı düşüncelerin mecliste temsilinin sağlanması, ülkenin sorunlarına çözüm bulmada farklı yaklaşımları beraberinde getirecek, bu da uzun dönemde Türkiye'nin yararına olacaktır.

1999 genel seçimlerine uyarladığımız 9 senaryo içinde bugünkü meclis aritmetiğini en çok değiştirebilecek yöntemin liste usulü çoğunluk yöntemi olduğu görülmektedir. Bu yöntemle yapılacak bir değerlendirme "temsilde adalet" ilkesine tamamen zıt sonuçlar verecektir. Buna karşın 1965 genel seçimlerinde uygulanmış olan "milli bakiye yöntemi" ise; "temsilde adalet"i en iyi sağlayabilecek yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yöntem sayesinde irili ufaklı çok sayıda parti, ülke genelinde aldıkları oy oranına yakın bir oranda mecliste temsil edilme hakkı kazanabilmektedir. 1999 genel seçimleri bu yöntemle göre değerlendirilmiş olsaydı, 16 siyasal parti mecliste temsilci bulundurma hakkı kazanacaktı. Ancak bu yöntemle yöneltilen en büyük eleştiri de bu yöntemin "yönetimde istikrar"ı, bir başka deyişle de "hükümet istikrarı"nı zedelemesidir. Böyle bir yöntem çoğu zaman, değil bir partinin bazı durumlarda 2 veya 3 partinin oylarının toplamının bile bir koalisyon hükümetinin kurulmasına yetmemesi gibi bir sonucun ortaya çıkmasına yol açabilmektedir.

Kaynakça

Armaoğlu, Fahir,(1953), **Seçim Sistemleri**, Ankara:Güney Matbaacılık Yayını

Cotteret Jean Marie-Emeri Claude, **Seçim Sistemleri**, İstanbul: İletişim Yayınları, (Çev.Ahmet Kotil)

Türk, Hikmet Sami,(1995), **Türkiye İçin Nasıl Bir Seçim Sistemi**, Ankara: TESAV Yayınları